

TRNAVSKÁ UNIVERZITA V TRNAVE

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

„POLEPŠOVNE“ A ICH VÝZNAM V OBDOBÍ SOCIALIZMU

Bakalárska práca

Trnava 2021

Paulína Hrobárová

TRNAVSKÁ UNIVERZITA V TRNAVE
PEDAGOGICKÁ FAKULTA

„POLEPŠOVNE“ A ICH VÝZNAM V OBDOBÍ SOCIALIZMU

Bakalárska práca

Študijný program:	Sociálna pedagogika a vychovávateľstvo
Školiace pracovisko:	Katedra pedagogických štúdií
Študijný odbor:	Učiteľstvo a pedagogické vedy
Vedúci práce / školiteľ:	PaedDr. Janette Gubricová, PhD.

Trnava 2021

Paulína Hrobárová

Pod'akovanie

Moje pod'akovanie parí predovšetkým PhDr. Janette Gubricovej, PhD. za jej cenné rady, odború pomoc a taktiež za pripomienky, ktoré mi vždy bola ochotná podávať, a vďaka ktorým som sa v práci mohla vždy posunúť ďalej.

ZADANIE

TRNAVSKÁ UNIVERZITA V TRNAVE

Pedagogická fakulta

Katedra pedagogických štúdií
akademický rok: 2020/2021

ZADANIE ZÁVEREČNEJ PRÁCE

pre:

Paulína Hrobárová, rod. Hrobárová

Odbor: Učiteľstvo a pedagogické vedy

Študijný program: sociálna pedagogika a výchovateľstvo

Vzhľadom k tomu, že ste splnili požiadavky učebného plánu, zadáva Vám dekan fakulty na návrh vedúceho vedecko-pedagogického pracoviska v zmysle zákona o VŠ č.131/2002 Z.z a Študijného poriadku TU §15, ods. 3, túto tému záverečnej práce:

“Polepšovne“ a ich význam v období socializmu

POKYNY NA VYPRACOVANIE

Osnova práce:

“Polešovne“ predstavovali v období socializmu ústavy, ktoré sa zaoberali nápravou, prevýchovou mladistvých osôb, majúcich sklony k páchaniu zločinností. Cieľom bakalárskej práce je na základe analýzy dobových dokumentov popísať činnosť konkrétnej polepšovne, identifikovať jej cieľ, poslanie a metódy využívané v uvedenom zariadení.

Rozsah laboratórnych a grafických prác:

Rozsah záverečnej práce:

Zoznam odporúčanej literatúry:

Vedúci záverečnej práce: PaedDr. Janette Gubricová, PhD.

Konzultant:

Dátum zadania záverečnej práce: 25.02.2020

Dátum priradenia záverečnej práce študentovi: 25.02.2020

Dátum odovzdania záverečnej práce:

.....
doc. Ing. Viera Peterková, PhD.
dekanka fakulty

.....
vedúci vedecko-pedagogického pracoviska

Abstrakt

HROBÁROVÁ Paulína: „*Polepšovne*“ a ich význam v období socializmu. Bakalárska práca, Trnavská univerzita. Pedagogická fakulta. Katedra pedagogických štúdií. Vedúca bakalárskej práce : PaedDr. Janette Gubricová, PhD. Trnava: Pedagogická fakulta TU, 2021, 44s.

Bakalárska práca sa zaoberá významom „polepšovni“ počas obdobia socializmu. Charakterizuje a popisuje „polepšovne“, teda výchovné ústavy, ich zriadenie a význam pre jej klientov v období socializmu.

V prvej časti práce sa autorka zameriava na charakteristiku špeciálnych výchovných zariadení pre deti a mládež. Vychádza z aktuálneho stavu a následne poukazuje, ako prebiehala výchova detí vyžadujúcich si špeciálnu starostlivosť v období socializmu. Následne charakterizuje výchovné ústavy a poukazuje na ich vývoj v historickom kontexte. Venuje sa aj vzdelávaniu Rómskych detí a práci sociálneho pedagóga s rómskou komunitou. V komparačnej časti práce autorka porovnáva ako prebiehala výchovná činnosť vo viacerých výchovných ústavoch pre mládež na Slovensku v období socializmu.

Kľúčové slová: Špeciálne výchovné zariadenia, diagnostické centrum, diagnostická skupina, výchovný ústav, výchova detí, poruchy správania, sociálna starostlivosť.

ABSTRACT

HROBÁROVÁ Paulína : "Improvements" and their significance in the period of socialism.
Bachelor thesis, University of Trnava, Faculty of Education, Department of Education
Studies. Thesis Supervisor: PaedDr. Janette Gubricová, PhD. Trnava: Faculty of Education
TU, 2021, 44p.

The bachelor thesis deals with the meaning of "improvements" during the period of socialism. It characterizes and describes "reformatories", ie educational institutions, their establishment and significance for its clients in the period of socialism.

In the first part of the work, the author focuses on the characteristics of special educational facilities for children and youth. It is based on the current situation and then points out how the education of children requiring special care in the period of socialism took place. Subsequently, it characterizes educational institutions and points to their development in the historical context. He also deals with the education of Roma children and the work of a social teacher with the Roma community.

In the comparative part of the work, the author compares how the educational activity took place in several educational institutions for youth in Slovakia in the period of socialism.

Key words: Special educational facilities, diagnostic center, diagnostic group, educational institution, education of children, behavioral disorders, social care Entered / Edited.

Obsah

Abstrakt	6
ABSTRACT	7
Úvod	9
1 ŠPECIÁLNE VÝCHOVNÉ ZARIADENIA PRE DETI A MLÁDEŽ	10
1.1 Legislatívny rámec špeciálnych výchovných zariadení	10
1.2 Výchova detí vyžadujúcich si špeciálnu starostlivosť v období socializmu	12
1.3 Pedagogika psychosociálne narušených.....	14
2 VÝCHOVNÉ ÚSTAVY	16
2.1 Základná charakteristika výchovných ústavov	16
2.2 Poruchy správania	17
2.3 Vývoj výchovných ústavov v historickom kontexte	18
3 KULTÚRA A VZDELÁVANIE RÓMOV	21
3.1 Vzdelávanie Rómskych detí	22
3.2 Možnosti sociálneho pedagóga pri práci s Rómskou komunitou	23
TEORETICKO – KOMPARAČNÁ ČASŤ	25
4 VÝCHOVNÉ ÚSTAVY NA SLOVENSKU V OBDOBÍ SOCIALIZMU	25
4.1 Výchovný ústav mládeže v Hlohovci.....	25
4.2 Výchovný ústav mládeže v Trstíne	28
4.3 Výchovný ústav mládeže v Chalmovej	29
4.4 Výchovný ústav mládeže v Zlatých Moravciach	30
4.5 Výchovný ústav mládeže v Modre	30
4.6 Výchovný ústav mládeže vo Veľkých Levároch.....	31
5 KOMPARÁCIA VÝCHOVNÝCH ÚSTAVOV	33
6 ZÁVER	37
ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY	38
PRÍLOHY	43

Úvod

„Najprv pochopiť, potom vychovávať. Nie proti (problému), ale za (dieťa). Človeka možno vychovávať len spolu s jeho prostredím“. Paul Moor

Výchovné ústavy predstavovali nápravné zariadenia, ktoré mali slúžiť na prevýchovu „skazených“ detí. Hlavným cieľom práce bolo na základe analýzy dobových dokumentov popísať činnosť konkrétnej polepšovne, identifikovať jej cieľ, poslanie a metódy, ktoré zariadenie využívalo. Na základe pandemickej situácie, ktorá sa tu nečakane vyskytla sa autorka bakalárskej práce v teoretickej časti zamerala na špeciálne výchovné zariadenia pre deti a mládež, výchovné ústavy a na kultúru a vzdelávanie rómskej komunity. V teoreticko - komparačnej časti autorka priblížila výchovné ústavy pre mládež, ktoré fungovali na Slovensku za čias socializmu. Autorka napokon komparovala a vyzdvihla, v čom boli zariadenia odlišné a v čom si boli podobné.

1 ŠPECIÁLNE VÝCHOVNÉ ZARIADENIA PRE DETI A MLÁDEŽ

Špeciálne výchovné zariadenia predstavujú jeden z typov zariadení, ktoré sa venujú deťom a mládeži vyžadujúcim si špeciálnu výchovnú starostlivosť.

1.1 Legislatívny rámec špeciálnych výchovných zariadení

Činnosť špeciálnych výchovných zariadení v súčasnosti vymedzujú viaceré legislatívne predpisy. Patrí k nim Zákon zákona č. 245/2008 § 120 o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, ktorý medzi špeciálne výchovné zariadenia zaraďuje:

- **Diagnostické centrá,**
- **Liečebno-výchovné sanatóriá,**
- **Reedukačné centrá.**

Školský zákon (2008, §121) vymedzuje diagnostické centrá ako zariadenie, ktoré poskytuje deťom a mládeži diagnostickú, psychologickú, psychoterapeutickú, výchovno-vzdelávaciu starostlivosť. Zabezpečuje diagnostiku deťom s narušeným alebo ohrozeným psychosociálnym vývinom za účelom určenia ďalšej vhodnej výchovno-vzdelávacej, resocializačnej alebo reedukačnej starostlivosti. V oblasti poradenstva poskytuje poradenské služby zariadeniam, v ktorých sa vykonáva ústavná starostlivosť alebo ochranná výchova, ak o ne požiadajú. Zároveň, diagnostické centrá vypracúvajú diagnostické správy o deťoch, ktoré slúžia ako vstupný podklad zariadeniu, v ktorom sa vykonáva ústavná starostlivosť alebo ochranná výchova. Podobne, vypracúva aj odporúčanie o umiestnení dieťaťa po ukončení pobytu v diagnostickom centre s ohľadom na možnosť prípravy na povolanie, uplatnenia na trhu práce a úpravy rodinných pomerov.

V diagnostickom centre má dieťa pobyt zvyčajne 12 týždňov kvôli času stanovenia diagnostiky. Diagnostická skupina sa pokladá za základnú organizačnú jednotku diagnostického centra – v jednej diagnostickej skupine môže byť najviac 8 detí. (školský zákon, 2008, §121)

Liečebno-výchovné sanatóriá podľa školského zákona (2008, 123§) poskytujú psychologickú, psychoterapeutickú starostlivosť, výchovu a vzdelávanie deťom s vývinovou poruchou učenia a deťom s poruchami aktivity a pozornosti, u ktorých ambulantná starostlivosť nevedla

k náprave. Rovnako ako v diagnostickom centre, aj v liečebno-výchovných sanatóriách sa zriaďujú výchovné skupiny pre max. 8 detí. Liečebné sanatória sa zriaďujú ako denné alebo internátne s celoročnou prevádzkou s maximálnym počtom 6 skupín. Pobyt v tomto zariadení môže trvať od 3 do 12 mesiacov. Liečebno-výchovné sanatórium poskytuje deťom odborné služby a pomoc formou individuálnych alebo skupinových stretnutí. Odbornú pomoc a služby poskytujú aj ich zákonným zástupcom za účelom ich aktívneho zapojenia do liečebno-výchovného procesu. (Zákon o výchove a vzdelávaní 245/2008 § 123)

Podľa školského zákona (2008, §) reedukačné centrum na základe výchovno-vzdelávacieho programu a individuálneho reedukačného programu poskytuje deťom do veku 18 rokov s možnosťou predĺženia o jeden rok výchovu a vzdelávanie vrátane prípravy na povolanie s cieľom ich opätovného začlenenia do pôvodného sociálneho prostredia – na žiadosť dieťaťa.

Školský zákon (2008 §122) uvádza delenie reedukačných centier podľa vnútornej organizácie na:

- a) reedukačné centrá pre deti do 15 rokov, poprípade do ukončenia povinnej školskej dochádzky v ZŠ,
- b) reedukačné centrá pre deti od 15 rokov,
- c) reedukačné centrá pre deti do ukončenia ich prípravy na budúce povolanie.

Základná organizačná jednotka reedukačného centra je výchovná skupina, ktorá sa zriaďuje pre najviac 8 detí.

V reedukačnom centre možno zriaďovať nasledujúce oddelenia :

- a) oddelenie pre deti vyžadujúce zvýšenú starostlivosť,
- b) oddelenie s ochranným režimom,
- c) oddelenie s otvoreným režimom,
- d) oddelenie pre maloleté matky s deťmi.

Môžeme teda povedať že reedukačné centrum vytvára individuálny reedukačný program pre každé dieťa, ktorý vychádza z psychologickkej a špeciálnopedagogickej diagnózy vykonanej na tento účel zvyčajne diagnostickým centrom. (Zákon o výchove a vzdelávaní 245/2008 § 122)

V minulosti funkciu reedukačného centra predstavovali výchovné ústavy, ktoré poskytovali starostlivosť pre deti a mládež vyžadujúcu si špecifickú starostlivosť plnili výchovné ústavy. Ich činnosť však bola vo viacerých ukazovateľoch odlišná a bližšie si ju popíšeme v nasledujúcej kapitole.

1.2 Výchova detí vyžadujúcich si špeciálnu starostlivosť v období socializmu

Starostlivosť o deti vyžadujúce si špeciálnu starostlivosť bola v období socializmu na pokraji záujmu spoločnosti. Deti mentálne, zdravotne alebo ináč znevýhodnené predstavovali "škvrtu" v socialistickej spoločnosti. Veľakrát ich socialistickej spoločnosti vyčleňovala a tieto deti boli tzv. neviditeľné (Šuhajdová, I., 2019)

V koncepcii sociálnych služieb uvádza kolektív autorov Ministerstva práce a sociálnych vecí ČSR (1969) dve skupiny ťažko vychovateľnej mládeže. Prvou skupinou ťažko vychovateľnej mládeže bola mravne ohrozená mládež. išlo o deti do 15 a mládež do 18 rokov, v sociálno- - patologickom prostredí, v ktorom im hrozilo riziko mravného narušenia, a teda časom by mohli patriť do kategórie ťažko vychovateľnej mládeže. Sociálna starostlivosť sa zameriavala hlavne na nápravu sociálno--patologických pomerov v ich rodinnom prostredí.. Cieľom starostlivosti nebola reedukácia, ale prevencia a sanácia rodinného prostredia. Druhou skupinou bola mravne narušená mládež dopúšťajúca sa prečinov či trestných činov. V tomto prípade bola cieľom reedukácia realizovaná výchovou, ochrannou výchovou, podmieneným odsúdením, nepodmieneným odsúdením a následnou resocializáciou. Druhá skupina dostala neskôr pomenovanie ťažko vychovateľná mládež (Špiláčková, 2016).

Účelom polepšovacej výchovy nemalo byť trestanie a represia. Bolo to opatrenie ktoré predstavovalo nástroj na výchovu páchatel'a k práci a tiež na jeho pretvorenie. (Plaguta, V. 2016)

Podľa Bencsika bola *"polepšovacia výchova najdôležitejší nástroj pre výchovu a správny rozvoj mravnej a rozumovej vyspelosti mladistvých."* (Bencsik, J. 1915)

Lőrincz popisuje polepšovaciú výchovu tak, že nešlo o trest, ale *"preventívny zásah spôsobilý na nápravu životnej cesty mladistvého"*, pričom *"úlohou tohto zásahu bolo jednak mladistvého vymaniť z doterajšieho škodlivého prostredia, ako aj korigovať dovtedajšiu chybnú výchovu"*. (Lőrincz, J. 2002)

Ústava ČSSR č. 100/1960 predstavovala základný právny rámec, ktorým sa zabezpečovala sociálna starostlivosť a sociálno-právna ochrana detí, mládeže a rodiny. Za kľúčový zákon, týkajúci sa rodiny a kvality rodinného života a podmienok v období socializmu môžeme považovať Zákon o rodine č. 94/1963. - konkrétne jeho časť s názvom Účasť spoločnosti pri výkone práv a povinností rodičov, v ktorej sa v § 41 píše *„s rozvojom spoločnosti rastie aj jej vplyv na výchovu dorastajúcej generácie. Spoločnosť pritom dbá, aby rodičia mohli riadne vykonávať svoje práva a povinnosti pri výchove detí. Ak to vyžaduje riadny výkon práv a povinností rodičov, je každý z nich oprávnený dovolať sa pomoci školy, národného výboru, súdu a iných štátnych orgánov i spoločenských organizácií.“* (Zákon o rodine č. 94/1963, § 41). Tento zákon podporoval záujem spoločnosti na riadnej výchove detí - z tohto dôvodu oprávňoval občanov a spoločenské organizácie upozorňovať na škodlivé správanie detí aj ich rodičov, ako aj na porušovanie práv a povinností rodičov, pričom uvedené bolo možné nahlasovať národným výborom, súdom alebo iným štátnym orgánom, ktorých následne bolo povinnosťou vykonať príslušné výchovné opatrenia. Štát takýmto spôsobom vyzýval občanov, aby sa zaujímali o ľudí vo svojom okolí a aby im ich životné podmienky neboli ľahostajné, predovšetkým v prípade porušovania práv detí a mladistvých a ohrozenia ich zdravého sociálneho a morálneho vývinu.

Aj v období socializmu bola sociálna starostlivosť a sociálno-právna ochrana detí, mládeže a rodiny výraznou mierou riadená a podporovaná národnými výbormi, ktorých činnosť upravovalo Vládne nariadenie č. 59/1964 o úlohách národných výboroch v starostlivosti o deti a mládež. (Zákon č. 59/1964)

Sociálna starostlivosť a sociálnoprávna ochrana detí, mladistvých a rodín sa po roku 1968 prioritne riadila zákonmi a vládnymi nariadeniami, ktoré vstúpili do platnosti ešte v predchádzajúcom období. Zákon č. 59/1964 o úlohách národných výboroch v starostlivosti o deti a mládež tak naďalej zohrával kľúčovú úlohu v zabezpečovaní sociálnej starostlivosti o deti a mládež. K významným zmenám došlo v roku 1971, kedy došlo k zmene a do platnosti vstúpil Zákon č. 99/1971 o národných výboroch. Táto zmena, ktorú zákon č. 99/1971 o úlohách národných výborov pri starostlivosti o deti v súvislosti so sociálnou

starostlivosťou o deti a mládež obsahoval, sa týkala iba príspevku na výživu dieťaťa. (Zákon č. 99/1971)

Významná zmena v sociálnej starostlivosti o deti a mládež nastala po prijatí Zákona č. 121/1975 o sociálnom zabezpečení. Štvrtá časť tohto zákona sa zaoberá rozsahom poskytovania sociálnej starostlivosti. Sociálnou starostlivosťou mal štát zabezpečovať pomoc občanom, ktorí sa dostali do nepriaznivých životných pomerov a bez pomoci spoločnosti ich nedokázali sami prekonať, ako aj občanom, ktorých neboli zabezpečené životné potreby ani na základnej úrovni. Sociálna starostlivosť sa zároveň poskytovala jedincom, ktorí ju vzhľadom na svoju aktuálnu životnú situáciu potrebovali. (Zákon č. 121/1975 o sociálnom zabezpečení).

1.3 Pedagogika psychosociálne narušených

Pojem pedagogika psychosociálne narušených súvisí s historickým vývojom vedného odboru špeciálna pedagogika a tiež jej disciplín. V súčasnosti neexistuje na Slovensku jednoznačné pomenovanie spomínaného študijného odboru. Zvyčajne sa označuje ako pedagogika emocionálne a sociálne narušených (Komárik 1998; Škoviera 2004, 2011) alebo pedagogika psychosociálne narušených (Vašek 2003; Zelina 2004; Tisovičová 2003, 2004, 2007a, 2008). Od roku 1969 v Českej republike používajú až dodnes jednotný názov – etopédia.

Pojem etopédia pochádza z gr. slova *ethos* = mrav, *paideia* = výchova, a môžeme ju preložiť ako výchovu mravov (Edelsberger 2000, s. 95).

Etopédiu definovali mnohí autori. Sovák (1972, s. 126) definuje etopédiu „*rozvojom, výchovou a vzdelávaním detí ťažko vychovávateľných*“. Podľa Tisovičovej (1989, s. 70) je etopédia odborom špeciálnej pedagogiky, ktorý sa zaoberá vzdelávaním, vyučovaním, výchovou, prevýchovou, rozvojom a výskumom ťažko vychovávateľných detí a delikventnej mládeže a skúmaním príčin, prejavov a dôsledkov porúch správania. Autori Kuja a Floder (1989) popisujú etopédiu ako vedný odbor špeciálnej pedagogiky zaoberajúci sa výchovne vzdelávacím procesom sociálne narušených – ťažko vychovávateľných jedincov, a to po stránke teoretického rozpracovania i praktickej realizácie. Komárik (1998, s. 8) definuje pedagogiku emocionálne a sociálne narušených ako disciplínu špeciálnej pedagogiky, ktorá sa zaoberá

poznávaním, výchovou, vzdelávaním, eventuálne liečbou osôb, ktoré sa v dôsledku biologických, psychologických a tiež sociálnych príčin dostali do problémov s normami dnešného sveta. . Vašek (2003, s. 187) popisuje pedagogiku psychosociálne narušených ako odbor špeciálnej pedagogiky, predmetom ktorého je edukácia, reedukácia a celková výchovná rehabilitácia jednotlivcov s poruchami správania. Vojtová (2004, s. 75) prekladá etopédiu ako výchovu smerujúcu k náprave správania a ich zvykom. Podľa Hejdiša (2009, s. 75) je etopédia tiež špeciálnopedagogickou disciplínou, ktorá sa zaoberá edukáciou detí v riziku a s poruchami správania.

Škoviera (2011, s. 11 – 13) neakceptuje pojmy prevýchova a reedukácia ako synonymá. Chápe prevýchovu ako strešný pojem pre špecializovanú výchovu jedincov, u ktorých výchova nie je dostačujúca, pričom nie je dôležité, akým odborom je opisovaná.

Tisovičová (2008, s. 142 – 143) chápe prevýchovu ako doslovný preklad latinského slova reedukácia a vymedzuje ju ako *„proces špeciálnopedagogický, ktorý vo svojom pôsobení využíva špeciálnopedagogické zásady, metódy a prostriedky prevýchovnej činnosti. Pri reedukácii ide o špeciálnopedagogickú prácu, ktorá si vyžaduje poznanie špeciálnych postupov a špeciálnych organizačných foriem. Je pri nej kladený oveľa väčší dôraz na diagnostiku a v porovnaní s výchovou i na zásadu individuálneho prístupu ku každému s poruchami správania.“*

Reedukáciu a prevýchovu teda chápeme ako dva rovnocenné pojmy vyjadrujúce špeciálnopedagogické – etopedické činnosti, ktoré sa môžu praktizovať v rôznych inštitucionálnych podmienkach. Výchovu chápeme ako cielené a zámerne pôsobenie na jedinca so psychosociálnym narušením tak, že vyzdvihujeme správanie a konanie vhodné a humánne prijateľné pre konkrétnu situáciu. Cieľom reedukácie vo výchovných ústavoch o ktorých si povieme v nasledujúcej kapitole je podporovať pozitívnu skúsenosť a pozitívny vývin. Prevýchovu chápeme ako cielené a zámerne špeciálnopedagogické pôsobenie na jedinca so psychosociálnym narušením s cieľom dosiahnutia pozitívnych zmien v jeho vývine. (Žolnová, J., 2013)

2 VÝCHOVNÉ ÚSTAVY

Po ukončení druhej svetovej vojny v roku 1945 začala nová etapa rozvoja československého školstva. Snahou vtedajších politikov bolo pokračovať v duchu predvojnového demokratického obdobia. Po katastrofálnej situácii spôsobenej nacistickou okupáciou sa javila ako jediná cesta pomôcť československému školstvu jeho reforma. Ústavodarné Národné zhromaždenie Československej republiky sa uznieslo na tomto zákone: Zákon z 21. apríla 1948 o základnej úprave jednotného školstva (školský zákon) č. 95/1948 Zb., ktorý bol vyhlásený 10. mája 1948. (ďalej len školský zákon č. 95/1948)

V oblasti starostlivosti o mravne narušenú mládež bol taktiež veľmi dôležitý aj zákon č. 48/1949 Zb., ktorým boli zrušené všetky doterajšie spolky starostlivosti o mládež. Táto činnosť bola následne prevedená na národné výbory. (Chaloupka, L., 1986)

V období 60. rokov 20. storočia vznikali na Slovensku tiež nové typy špeciálnych zariadení - pre emocionálne narušené deti alebo deti s disharmonickým vývinom osobnosti - označovali sa ako liečebno-výchovné ústavy. Deti tu boli umiestnené na prechodný čas. Prvý ústav tohto typu vznikol v roku 1967 (Ľubochňa-Dolina), ďalší v roku 1971 (Kyneč pri Nitre) – aj tieto ústavy patrili do sústavy školských zariadení. V roku 1974 pôsobilo na Slovensku deväť detských výchovných ústavov, tri výchovné ústavy pre deti a mládež a šesť výchovných ústavov pre mládež. (Žolnová, J., 2013)

V 19. a 20. storočí sa výchova dostáva na úroveň odbornej prevýchovy. Toto obdobie je typické, pre zriaďovanie tzv. vychovateľní a polepšovni – alternatívy dnešných detských domovov a ústavov pre osirelé a opustené deti.

2.1 Základná charakteristika výchovných ústavov

Výchovné ústavy v období socializmu predstavovali jeden zo základných ústavov, ktoré boli zriaďované pre mladistvých vo veku od 15 do 18 rokov, so súhlasom súdu najneskôr do 19 rokov ich veku. Do výchovných ústavov sa mladiství dostávali pre rôzne závažné poruchy správania. Zarad'ovali sa sem aj chovanci detských domovov, detských výchovných ústavov – ak ich predchádzajúca výchova nebola úspešná.

Huňková a Voňková definujú násilie ako „zlé zaobchádzanie, telesné útoky, vyhrážky obdobným násilím alebo jednanie, ktoré spôsobuje ujmu na fyzickom, sexuálnom alebo psychickom zdraví“. (Huňková a Voňková, 2004)

Do výchovných ústavov prichádzali mladiství, ktorí boli v škole či na pracovisku nezvládnuteľní bežnými výchovnými metódami, disciplínou či poriadkom. (Kosč, Marko, Požár, 1975).

Všeobecne sa hovorilo, že ide o mládež s poruchami správania. Správaniu, ktorého výsledkom je porušovanie právnych noriem sa v súdnej terminológii hovorí delikventné správanie. Poruchu správania môžeme nazvať zložitým javom, ktorý postihuje osobnosť v celej jej zložitosti a na všetkých úrovniach jej aktivity. Tieto poruchy sú zvyčajne z oblasti osobnej pripravenosti a akceptácii kultúrnych noriem spoločnosti alebo môže ísť o poruchy sociálnej pripravenosti jedinca začleniť sa do kolektívu, sociálnych vzťahov alebo vzťahov k opačnému pohlaviu. Zvyčajne ide o poruchy intenzity, regulácie citov, kvality, potreby, ich štruktúry, regulácie, hierarchie, socializácie či vzťahu k práci – materiálnym hodnotám. (Vachalík, V., 2020).

V roku 1967 z celkového počtu 2 226 delikventov bolo až 1 303 u detí do 15 rokov, vysoké zastúpenie pritom mala mládež rómskeho etnika a deti pochádzajúce z viacpočetných rodín - najčastejšie sa mládež dopúšťala násilných trestných činov, majetkových trestných činov a mravnostných trestných činov (pohlavné zneužívanie, znásilnenie, prostitúcia). (Šuhajdová, I. 2019)

Do výchovných ústavov sa dostávajú deti a mládež z rôznych dôvodov ako sme si spomenuli už vyššie. Toto všetko nasvedčuje iba tomu, že sa u nich vyskytuje určitá porucha správania. Poruchy správania si viac priblížime v nasledujúcej podkapitole.

2.2 Poruchy správania

Poruchy správania sa môžu prejavovať rôzne. Ide o závažnú poruchu, s ktorou si samotný jedinec nedokáže poradiť a potrebuje pomoc odbornej starostlivosti. Niektorí odborníci charakterizujú poruchy správania nasledovne:

Vágnerová (1999) charakterizuje poruchy správania ako odchýlku v oblasti socializácie (socialization) - jedinec nie je schopný rešpektovať normy správania (behaviour norms) na

úrovni zodpovedajúcej jeho veku a rozumovým schopnostiam. Vágnerová taktiež uvádza tieto znaky porúch správania:

- nerešpektovanie sociálnych noriem platných v spoločnosti
- neschopnosť udržiavať prijateľné sociálne vzťahy
- spôsob reagovania ako porušovanie práva ostatných – agresivita

Pri klasifikácii porúch správania sa zvyčajne používajú viaceré kritériá. Majzlanová (1998) ich delí do dvoch smerov:

- poruchy správania orientované extrapersonálne;
- poruchy správania orientované intrapersonálne.

Ak hovoríme o poruchách extrapersonálnych, hovoríme o konfliktoch s prostredím - agresivita, útoky na iných, negativizmus (negativism), agresívne, hyperaktívne, asociálne a antisociálne správanie (hyperactive, asocial and antisocial behaviours).

Kondáš (1977) medzi extrapersonálne poruchy správania zaraďuje - delikvenciu, tuláctvo a úteky, záškoláctvo (truancy), nedisciplinovanosť (recklessness) a instabilitu (instability).

Podobne aj Sovák (1986) pod pojmom poruchy správania zaraďuje zlozvyky (bad habits), vzdorovitosť, lož, klamstvo a krádež. (Vágnerová, M., 1999)

„Všetky príznaky poruchy správania majú svoj význam a sú dôležité,“ ale krutosť voči zvieratám alebo ľuďom sú vážnou poruchou a prognóza je zlá (Stárková, Adamová, Hutyrová, Elznerová 2001, s. 16).

2.3 Vývoj výchovných ústavov v historickom kontexte

V povojnovom období sa v obnovenej Československej republike zmenila sústava špeciálnych zariadení pre psychosociálne narušených. Vytvorili sa tri typy detských domovov: (Kollárová 2002)

TYP A, ktorý slúžil nenarušeným deťom

TYP B, ktorý bol pre menej narušené deti (po krátkom čase sa zrušil)

TYP C, ktorý bol pre ťažko vychovávateľné deti.

Do týchto detských domovov sa umiestňovali ťažko vychovávateľné deti do veku 15 rokov. Deti nad 15 rokov s nariadenou ochrannou výchovou slúžili výchovne dorastu. Ochranná výchova v týchto domovoch mohla trvať do veku 21 rokov.

V roku 1948 vznikol Ústav pre sociálny výskum mládeže - bol prechodne umiestnený v Hlohovci, potom v Bratislave. Tento ústav mal svoje pobočky, ktoré boli v roku 1952 zrušené a od roku 1953 namiesto nich pôsobili záchytné detské domovy, ktoré sa rozdeľovali podľa veku detí. Úlohou záchytných detských domovov bolo odborné pozorovanie a vyšetrovanie detí výchovne zanedbaných, detí z nevhodného rodinného prostredia aj detí s narušeným správaním. Pobyt v záchytnom detskom domove mohol trvať do 2 mesiacov. Názov zariadení tohto typu sa zmenil na Detský domov triediaci a domov mládeže triediaci a od roku 1972 na Detský diagnostický ústav a diagnostický ústav pre mládež. (Žolnová, J., 2013)

Vachalík (2020) uvádza, že od dňa 10.7.1972 sa výchovné ústavy pre mládež delili na:

- Výchovné ústavy pre mládež, ktoré nemajú vlastné odborné učilište
- Výchovné ústavy pre mládež so zvýšenou starostlivosťou, ktoré mali vlastné odborné učilište
- Ochranný výchovný ústav pre mládež, ktorý mal vlastné dielne

Len pre mládež s oneskoreným rozumovým vývojom mohol byť samostatne zriadený ústav. Chovancov s poruchami správania výchovný ústav prevychoval tak, aby boli schopní vrátiť sa späť do bežného života.

Pracovná výchova – výchovné ústavy v minulosti v zahraničí

V medzinárodnom meradle rovnako môžeme nájsť výchovné ústavy, ktoré boli pre mladistvých. Napr. Jozef Kousal (1888) informoval, že vo Francúzsku v roku 1811 vyšiel zákon o „nútenej výchove“ mravne narušenej mládeže od 16 do 20 rokov. Od roku 1832 prijalo rovnaký zákon aj Prusko. V Anglicku od roku 1854 oddelili „zločinné deti“ od dospelých väzňov. Od roku 1885 bol v Rakúsku vyhlásený zákon o zriaďovaní polepšovacích ústavov – podľa tohto zákona by dieťa do 10 rokov nemalo byť trestané. Od 10 do 18 rokov

boli presunutí do ústavov a ak chovanec dovŕšil vek 20 rokov a nepolepšil sa, odišiel do väznice.

V spôsobe výchovy a výchovného režimu bola medzi ústavmi veľká pestrosť – prísny režim bol spočiatku len pre začiatočníkov – nebol moc efektívny , pretože chovanci sa nemohli angažovať na vlastnej prevýchove.

Ak chovanec ukázal snahu a poriadok bol premiestnený do menej prísnej skupiny. Ak chovanec prejavoval známky prevychovanosti mohol pracovať v meste a do ústavu chodil len do školy a na trávenie voľného času.

3 KULTÚRA A VZDELÁVANIE RÓMOV

Kultúru môžeme popísať ako nesmierne rozsiahly jav. Sú to rôzne spôsoby, ako človek ráno vstáva, čo prvé povie, kedy vstáva, ako sa jeho vstávanie líši podľa toho, či je žena, muž, dieťa, mladý, starý, bohatý, chudobný, ako pozdraví svoje okolie ľudské, prírodné alebo vesmírne.

Jedným zo všeobecných cieľov vzdelávania by mala byť výchova k rešpektu a tolerancii k odlišným kultúram či k jednotlivcom, ktorí pochádzajú z odlišného socio - kultúrneho prostredia. Vo svojom základnom slovnom význame môžeme povedať, že kultúra znamená vypestovanie, vychovanie. Brůžek (1980) definuje pojem kultúra ako *„komplex viacerých komponentov, ktorými sa človek vyčleňuje zo živočíšnej ríše a vytvára si vlastný ľudský svet“*.

Človek sa od narodenia kultúre učí teda napodobňuje to, čo sa mu ukazuje, čo vidí, zvyká si, čo je primárny, základný spôsob učenia. Konflikty, ktoré vychádzajú z etnocentrizmu sú založené na predsudkoch.

Szabó (2001) popisuje predsudok ako *„odpor, odmietanie, ktoré sa zakladá na mylnej, rigidnej generalizácii“*. Podľa Szaba predsudok môže byť vnútorne prežívaný ale aj vyjadrený navonok. Taktiež môže byť namierený proti skupine ako celku, alebo na jedinca, patriaceho do inej skupiny. Ide teda o pozitívny vzťah k vlastnej skupine a odmietanie tých a toho, čo je mimo „našej skupiny“. No taktiež uvádza, že podstatou neochoty a neschopnosti komunikovať s „odlišnosťou“ je strach o vlastné ego a vlastný priestor. Szabó tiež uvádza že najprimitívnejšou reakciou na odlišnosť toho druhého je túžba nemať ich na svojom území.

Ak máme predsudky voči Rómom, môžu byť niekedy veľmi silné. Asi každé rómske dieťa je občas vystavené drobným narážkam, bez toho aby sme ich my „gádžovia“ považovali za diskrimináciu v pravom zmysle slova. Môže ísť o isté poznámky, narážky na sociálny status rodiny, posmešky - Róm „príživník a kriminálnik“. Všetko toto naše ubližovanie si však rómske dieťa nosí hlboko v sebe a my často ani nevieme, ako veľmi takého dieťa môže trpieť. Už ako dieťa si uvedomuje, že je iný, lebo spoločnosť mu stále dáva najavo, že on je ten zlý (iný = zlý), pričom sa správa rovnako, len má inú farbu pleti a možno nie je pekne oblečený. K základným atribútom rozvoja každej civilizovanej spoločnosti patrí výchova a vzdelávanie. Výrazne sa podieľajú na zvyšovaní vzdelanostnej,

kultúrnej úrovne obyvateľstva a na spoločenskom vývoji. Toto sa bezprostredne dotýka aj rómskeho spoločenstva. Odborníci, ktorí sa zaoberajú rómskou otázkou (sociológovia, pedagógovia, sociálni pracovníci, demografi a i.) sa zhodujú v názoroch, že základným problémom rómskeho etnika a spoločnou „prapríčinou“ viacerých ťažkostí v ich živote a v živote celej rómskej spoločnosti, je ich nízka vzdelanostná úroveň. (Ďuričková, 2000).

V nasledujúcej kapitole sa dozvieme, ako sa vzdelávajú Rómovia. Ak si kladiete otázku, či má vôbec význam hovoriť o vzdelávaní Rómov, tak áno má a práve preto, že rómske deti navštevujú školský systém majoritného obyvateľstva a preto je nevyhnutné sa venovať tejto problematike.

3.1 Vzdelávanie Rómskych detí

Na Slovensku je jednou z hlavných charakteristík významnej časti rómskej populácie nízka úroveň vzdelanosti. (Stratégia Slovenskej republiky pre integráciu Rómov do roku 2020, 2011). Nízka vzdelanostná úroveň, nezamestnanosť a chudoba, ako aj ďalšie sociálne javy sa v rómskej komunite prenášajú generáciami a výsledkom týchto procesov je tvorba kultúry chudoby, ktorá v našich podmienkach nadobudla etnický charakter. (Lukáč, M., 2015). Veľký vplyv na vzdelávanie Rómskych žiakov má hlavne rodina, v ktorej žiak existuje, a z ktorej pochádza. Rodina je nositeľom kultúrnych vzorcov, reprodukuje genetické informácie a vytvára samotné prostredie, v ktorom žiaci žijú, a v ktorom sa pohybujú. Rodina taktiež vytvára najväčší vplyv na rast osobnosti dieťaťa a na jeho ďalší rozvoj, do ktorého prirodzene patrí aj vzdelávanie a vzdelanosť. Až do roku 1954 nebolo zaznamenané, že by sa niekto výrazne snažil o vzdelávanie Rómov. Rómovia svoje deti vychovávajú tak, aby sa nebáli povedať či vyjadriť svoju myšlienku a nečakali na udelenie slova. V Rómskych rodinách sa bez akýchkoľvek zábran hovorí o krádežiach, väzení, násilí a sexuálnych úchyľkách – tu má dieťa príležitosť všetko počúvať a následne sa zapájať do diskusie so staršími – berú ich ako rovnocenných partnerov. Týmto sa teda dieťa zasuťuje do problémov ostatných. Rómovia veľmi dlho svoje deti obsluhujú, teda nevedú ich k samoobsluhe. V európskej kultúre má vysokú hodnotu samostatnosť a nebyť odkázaný na druhého, dokázať si pomôcť sám. To sa ale v rómskej rodine nedá povedať, dieťa v takejto rodine nie je nikdy samé – vždy má okolo seba ľudí, ktorí sú mu ochotní pomôcť. M. Vágnerová (1999) popisuje výchovu ako voľnú, nedirektívnu a tiež, že veľa voľného času a minimum povinností rómskych detí vedie k tomu, že sa nikdy nenaučia rešpektovať bežné

normy majoritnej spoločnosti, v škole či neskôr v zamestnaní sa môže ich správanie prejavovať ako poruchové. U Rómov je typické, že sa rozdáva keď je z čoho a neočakávajú prosenie či ďakovanie. I. Tomová (1995) popisuje, že agresívne správanie u rómskych chlapcov je tolerované a často zamerané na ich vlastné sestry. Požiadavky na dievčatá v Rómskej rodine sú prísnejšie ako na mužov – všetky povinnosti či zodpovednosti sú na nich (zakázané stýkanie s inými etnickými skupinami, zabezpečenie potravy a chod domácnosti no taktiež je strážená aj ich poctivosť). (Selická, D. 2009)

Úroveň vzdelania Rómskych príslušníkov je hlavne kvôli neznalosti slovenského jazyka, zanedbanej výchovy detí, horších sociálnych podmienok a tiež podceňovania úlohy vzdelania. Veľa dospelých Rómov je negramotných – aj keď sa v škole naučili čítať a písať, po skončení školskej dochádzky viac tieto vedomosti nevyužívali. Dospelý Rómsky členovia ak boli negramotní alebo pologramotní nedokázali svojim deťom pomôcť pri vzdelávaní a pri príprave do školy. (Selická, D. 2009)

Ak majú Rómovia problémy, s ktorými si nevedia dať rady, majú možnosť obrátiť sa na sociálneho pedagóga. O tom, ako môže sociálny pedagóg pracovať s rómskou rodinou sa dozvieme v nasledujúcej kapitole.

3.2 Možnosti sociálneho pedagóga pri práci s Rómskou komunitou

Jednou z rozhodujúcich zložiek efektívnosti celej práce sociálneho pedagóga s rómskou rodinou je práve pracovná metodika. Ak sociálny pedagóg zvolí vhodné metódy, jeho práca vedie k úspechu a taktiež k spokojnosti klientov (rodiny), čo je aj jeho hlavným úsilím.

Ak sociálny pedagóg zvolí nesprávne metódy, rodina v ňom môže stratiť všetku dôveru a zároveň jeho práca je neúspešná. Predtým, ako chce sociálny pedagóg využiť metódy sociálnopedagogickej pomoci, musí prejsť diagnostickou fázou problému a to rozhovorom, pozorovaním, dotazníkom a sociálnopedagogickou kazuistikou. Až po tejto etape nastúpi fáza navrhovania riešenia problému a taktiež má rodina možnosť výberu rôznych metód ako napr.:

- Prípadová metóda

V prípadovej metóde sa sociálny pedagóg snaží pracovať s jedným klientom kedy diagnostikuje príčiny, vďaka ktorým má klient vo svojom živote komplikácie a stanovuje nápravno-výchovné opatrenia na klienta a jeho rodinu a zároveň určuje spôsob intervencie.

- Skupinová metóda

Skupinová metóda je zameraná prostredníctvom kolektívu na jedinca. Sociálny pedagóg stanoví sociálnu diagnózu, navrhne sociálnu terapiu a ak je potreba aj intervenciu. Pri svojej práci používa psychogenetický rozhovor, ktorým skúma jednotlivé obdobia od detstva až po dospelosť členov rodiny.

- Komunitná metóda

Hlavným cieľom tejto metódy je uspokojenie potreby jedinca prostredníctvom inštitúcií a spoločenskej organizácií v najbližšom prostredí, kedy má sociálny pedagóg možnosť vplývať na komunitu prostredníctvom besied, prednášok a masmédií.

- Behaviorálna metóda

V tejto metóde ide o to, že máme prístup k sociálnemu javu, jeho vzniku a vývoju, k možnostiam riešenia a ku klientovi. (Selická, D. 2009)

Sociálny pedagóg môže taktiež využiť aj novšie kreatívnejšie metódy pri práci s rómskou rodinou a to:

- Čítanie príbehov
- Kreslenie
- Hry a hlavolamy

Môžeme teda povedať že sociálny pedagóg má možnosť využívať rôzne formy metód pri svojej práci. Ak pracujeme s rómskou rodinou je dôležité, aby sme podporovali boj proti negramotnosti, aby sme začleňovali rómov do spoločnosti, a taktiež aby sme ich podporovali pri hľadaní pracovných príležitostí. Ak by sa ale jednalo o deti, tu je dôležité aby sme pre ne vytvorili individuálny program vzdelávania. (Selická, D. 2009)

TEORETICKO – KOMPARAČNÁ ČASŤ

4 VÝCHOVNÉ ÚSTAVY NA SLOVENSKU V OBDOBÍ SOCIALIZMU

4.1 Výchovný ústav mládeže v Hlohovci

Ústav tzv. Košická kráľovská polepšovňa vznikol a začal svojou činnosťou v roku 1902 v Košiciach. Je to prvé a najstaršie reedukačné centrum na Slovensku, ktoré založili predstavitelia Rakúsko – Uhorskej monarchie pod názvom Výchovný ústav pre mladistvých delikventov. Prvý chovanec bol do tohto ústavu prijatý 15. mája 1902. V roku 1905 bolo v ústave 275 chlapcov vo veku 12 - 20 rokov. Najviac ich bolo vo veku 12-16 rokov. Rodinné prostredie z ktorého chlapci prichádzali boli rôzne - úplná rodina, polosiroty, siroty. Rovnako aj dôvody umiestnenia boli rôzne - znásilnenie, podpaľačstvo, ublíženie na tele, mravná zvrhlosť, potulky a žobranie, krádeže.

Všetci boli zaopatrení šatstvom, obuvou a hygienickými potrebami. Rovnako aj školskými potrebami a knižkami - vrátane modlitebnej. V internáte boli zadelení do 20 až 24-členných výchovných skupín podľa veku a učebných odborov. Prvú tvorili novoprijatí „nováčikovia“ a chovanci s najnižším vekom a vzdelaním. Mali svoj osobitný program, spojený s návštevou ústavnej ľudovej školy. Starší chovanci, 15-16-roční, boli zadelení do jedného z učebných odborov - stolár, obuvník, sedlár, tkáč, záhradník.

Teoretické vyučovanie trvalo 13 hodín a praktický výcvik 47 hodín týždenne, čo znamená, že 10 hodín denne boli zamestnaní. Chovanci sa okrem toho (denne) zúčastňovali na samoobslužnom systéme upratovania, udržiavania čistoty a poriadku. Sobota slúžila na sprchovanie a na generálne upratovanie ústavu, s veľkým dôrazom na hygienu a zdravotnú starostlivosť o chovancov. Voľný čas na šikanu alebo nežiaduce správanie nebol. V dielni, kostole, škole či jedálni nebolo dovolené meniť si miesto a rozprávať sa. Denný režim v tomto ústave bol veľmi prísny a náročný – ako pre chovancov tak aj pre výchovných pracovníkov. (Záfer – Zlatníčan, 2002)

V roku 1919 bol ústav premenovaný na Komenského ústav pre výchovu opustenej mládeže. Odvtedy bol však premiestnený do Ilavy, z nej naspäť do Košíc, neskôr do Trenčína a v roku 1951 do Hlohovca na zámok rodiny grófa Erdődyho.

História ústavu od roku 1945 – 1972

Toto obdobie nezmenilo chod ústavu - nezmenil sa organizačný poriadok, štruktúra ani obsahová náplň školy. V tomto období sa ústav sťahoval naspäť do Košíc – rok 1946. Kapacita chovancov bola znížená na približne 150, z dielní zostali zámočnícka, kováčska, kolárska, stolárska, knihárska, maliarska, krajčírka, čalunícka, obuvnícka, holičská a záhradkárka. V roku 1949 nastala zložitá etapa - presun do Trenčína. Ak by sa mali hodnotiť výchovné výsledky za toto obdobie, nebolo by to jednoduché. Tieto neustále presuny ústavu v žiadnom smere nepomohli – zhoršené podmienky práce, ničil sa majetok, menil sa personál, teda vždy sa muselo začať odznovu. Aby sa presuny ľahšie konali, museli sa chovanci prepúšťať o niečo skôr. Ústav nepobudol dlho ani v Trenčíne - v roku 1951 sa presťahoval do Hlohovca ako „Štátny ústav pre mladistvých v Hlohovci“. Tu dostal celý areál budovy na Zámku. Veľká pozornosť sa venovala verejnoprospešnej práci v meste – pomáhalo sa tak dobrej veci a získavali obyvatel'ov mesta na svoju stranu, kvôli určitým tlakom na ústav – vybudovať na zámku nemocnicu. V roku 1953 bolo v prevádzke celkom 25 ústavov – 3 materské s vlastnými dielňami, 18 pobočiek pri závodoch a 4 charity. Počet chovancov vtedy dosiahol čísla 1260 – vo veľa prípadoch sa chovanci ešte viac v ústave skazili. (Vachalík, V., 1973)

Do roku 1962 bol tento ústav jediný na Slovensku pre chlapcov aj dievčatá. Od roku 1962 začali vznikať rôzne ďalšie ústavy. Ústav bol pôvodne postavený pre 240 chovancov, no najväčšiu kapacitu mal 720 chovancov. Dnešná kapacita predstavuje 60 chovancov. Začiatky ústavu v Hlohovci boli veľmi náročné. Ústav, vtedy „Domov výchovy mládeže“ bol na Slovensku jediný a preto musel prijímať delikventnú mládež bez rozdielov – pohlavie, vzdelanie, rozumové schopnosti. Do ústavu nastupovali zamestnanci, ktorí nemali žiadnu skúsenosť či kvalifikáciu v takto náročnej práci s delikventnou mládežou, no statočne sa brodili s problémami a tým nadobudli pedagogické skúsenosti. Úlohou dnešnej spoločnosti je odstraňovať z nášho života všetky okolnosti, ktoré napomáhajú ku kriminalite no zároveň podporovať tie, ktoré kladne vplyvajú na vývin mládeže a napomáha im začleniť sa do spoločnosti. (Vachalík, V., 1973)

Pracovná výchova - výchovné ústavy u nás

Starostlivosť o mravne narušenú mládež bol rovnako, ako aj v iných štátoch aj u nás vybudovaný na báze charitatívnej. Zákon r. 1885 buduje „polepšovne“ neskôr „zemské výchovne“. (Glos, Komenský, 1990)

Denný poriadok predstavoval 6 hodín učenia remesla a 3 hodiny vyučovania. Okrem toho sa veľa času venovalo náboženským obradom. (Král, 1876). Práca, pracovná výchova a vzdelávanie – neoddeliteľná súčasť výchovy a prevýchovy.

„Človek prácou tvorí hodnoty, ale súčasne sa pri nej uplatňuje aj morálne hľadisko“
(Brťka, 1967, s. 34)

Ciele a metódy práce v reedukačnom ústave

Reedukačné centrum v Hlohovci sa dlho považovalo za jedno z najlepších ústavov v bývalom ČSSR. Dosiahla sa najnižšia útekovosť, svojvoľné odchody. Po prepustení chovancov z ústavu mali chovanci veľmi dobrú pracovnú zaradenosť. Niektorí chovanci boli dokonca vedúci pracovných odborov, ktorým sa u nás vyučili. Iný až vedúci celých organizácií alebo podnikov. Práve tieto skutočnosti nám ukazujú, aká úspešná bola výchova v tomto ústave. Bol to veľmi náročný pedagogický proces, na ktorom sa zúčastnilo veľa pedagógov – majstri odborníci vycvikov, vychovávatelia, učitelia – všetci spolupracovali aby si určili konečný cieľ aby mohli úspešne zaradiť chovanca do práce a neskôr do života spoločnosti.

V pracovnej výchove bolo hlavným cieľom vypestovať u chovancov zručnosť, schopnosť orientovať sa pri práci a pohotovosť, pracovné návyky a lepší spôsob myslenia. Riešenie ťažkých situácií, ovládanie rôznych nástrojov a spoznávať materiály. Chovanci k tomu pristupovali rôzne – jeden svedomito, iný povrchno alebo nezodpovedne. (Vachalík, V., 2020)

Odmeňovanie chovancov

Ročne dostali chovanci približne 150 000Kčs. Chovanci neboli odmeňovaní iba za prácu v dielni. Odmenu dostávali aj za to, že chodili do školy a za celkové ich správanie. Mesačne dostávali vreckové na osobné potreby. Zárobky chovancov boli ukladané na každého osobný účet – tieto účty kontrolovali každý mesiac vychovávatelia, ktorí ich neskôr oboznámili o ich stave na účte. Finančné odmeňovanie bolo založené na tom, aby vždy viac chovanca motivovalo ísť pracovať, aby dodržiaval ústavný poriadok, a aby učenie uspokojilo aj jeho osobné potreby. (Vachalík, V., 2020)

Starostlivosť o prepustených chovancov

Od roku 1962 ústav sledoval všetkých prepustených chovancov a tak aj prijali celý rad opatrení na zlepšenie svojej práce. Zistilo sa aj to, že iba výnimočne boli chovanci zaradení na dobré alebo lepšie pracovné miesta v novom zamestnaní. Nikto im nepomáhal zaradiť sa – pripomínali im odkiaľ prišli a hrozilo im, že pôjdu tam odkiaľ prišli.

V škole boli na tom podobne – nikto im s ňou nepomáhal, všetko museli zvládať sami. Vyskytli sa však aj prípady, kedy podnik prijal chovanca pod určitým tlakom, a hneď pri prvej príležitosti ho vyhodili – pretože ich nechceli prijať ani do iných podnikov. (Vachalík, V., 2020)

4.2 Výchovný ústav mládeže v Trstíne

V roku 1962 vznikol Domov mládeže (ďalej len DM) v Trstíne vyčlenením dievčat z Domova mládeže v Hlohovci. Umiestnili ho do budovy kaštieľa v Trstíne, ktorý slúžil pre účely detského domova. Keď sa zriaďoval domov mládeže v Trstíne, nebrali ohľad na potrebu diferenciácie a neprihliadali ani na reálnu kapacitu budovy – išlo im len o vyriešenie naliehavej potreby umiestnenia dievčat.

Počas zriadenia DM v Trstíne sa vystriedalo veľa pracovníkov a práve preto do roku 1968 neboli výsledky najpriaznivejšie, a to z toho dôvodu, že kapacita chovaniek bola neúnosná. Prevýchovná výchova mala veľmi nízku úroveň, a to preto, že na pozíciu vychovávateľa sa dostali aj nekvalifikovaní výchovný pracovníci. Skoro všetci pedagogickí zamestnanci museli dochádzať, pretože DM nemal pre nich ubytovacie priestory. Keď prišla

reorganizácia, v DM boli vytvorené lepšie výchovno-vyučovacie výsledky. Vtedy boli aj pedagogickí zamestnanci doplnení kvalifikovanými pracovníkmi, no ubytovanie pre nich a prístavba nebola stále vyriešená, pretože odbor školstva nezabezpečil finančné prostriedky na ich realizáciu. V roku 1971 opätovne hľadali možnosti pre prístavbu telocvične, učební a bytovky pri DM v Trstíne no všetky možnosti boli neúspešné a DM sa tak aj naďalej tiesnil v nevyhovujúcom prostredí. (Vachalík, V., 1973)

4.3 Výchovný ústav mládeže v Chalmovej

DM v Chalmovej bol zriadený od roku 1966. V tomto ústave išlo o ochrannú výchovu mentálne retardovanej mládeže (ďalej len MRM) . Ústav plnil výchovnovzdelávaciu funkciu. Toto zariadenie bolo experimentálne na profesionálnu prípravu MRM mužského pohlavia od 15 do 18 rokov. Do zariadenia pridelovali chovancov Diagnostickým ústavom v Záhorskej Bystrici, no nie vždy mali 15 rokov, mali aj 16 či 17, no niekedy boli aj starší. Ak bola ústavná alebo ochranná výchova zrušená, alebo o to požiadali rodičia chovanca, mohol byť prepustený už ako 16 ročný. DM bol začiatkom školského roku 1972/73 premenovaný na Výchovný ústav mládeže. Systém výchovy v tomto zariadení sa opieral o celoštátnu schválenú koncepciu. V Chalmovej bolo stredoslovenským KNV – odborom školstva zriadené „Zácvikové stredisko“ určené pre mládež od 15 do 18 rokov. V tomto Zácvikovom stredisku boli vytvorené rôzne profesie ako napr. pomocný robotník v stavebníctve alebo pomocný robotník v záhradníctve. Profesia pomocný robotník v stavebníctve sa hodila aj pre samotné zariadenie, keďže budova potrebovala byť stále udržiavaná. Okrem profesii mali chovanci možnosť zúčastniť sa na rôznych krúžkoch ako napr. na telovýchovnom, krúžku šikovných rúk, polytechnickom , čitateľskom , hudobnom alebo kulturistickom.

Ak by chceli, aby výchovný ústav fungoval aj naďalej, museli by dôkladne prerobiť starý kaštieľ, previesť prístavbu poschodia pre internát, kde by následne boli zriadené spálne, následne výstavba dielni, tried, skleníka a taktiež bytovky pre vychovávateľov a učiteľov. (Vachalík, V., 1973)

4.4 Výchovní ústav mládeže v Zlatých Moravcích

Výchovný ústav v Zlatých Moravcích začal svoju činnosť v auguste v roku 1968. V súčasnosti výchovný ústav zabezpečuje prevýchovu delikventnej mládeže ženského pohlavia s kapacitou 60 chovaniiek. Ústav patril medzi ústavy so zvýšenou výchovnou starostlivosťou pre mládež s normálnym intelektom. Chovanky mali možnosť nadobudnúť kvalifikáciu kvalifikovaných pracovníkov v odbore pletiar a krajčírka, no taktiež mali v učebných odboroch aj základnú robotnícku kvalifikáciu. Ak skončia profesiu získajú výučný list alebo osvedčenie o zázname z uvedených profesií. Najviac pozornosti sa vo výchovnom ústave venovalo prevýchove chovanie na zlepšenie politických a morálnych vlastností no taktiež budovaniu pozitívneho vzťahu k fyzickej práci. Učitelia používali rôzne moderné vyučovacie metódy, v ktorých spájali školu so životom. Hlavným cieľom výchovného ústavu bolo pripraviť chovanky na normálny pracovný a spoločenský život. Vychádzali zo zložiek komunistickej výchovy – formovali politické názory, vedecký svetonázor v kognitívnej výchove, posilňovali pozitívne hodnoty a podpora aktívneho prekonávania nesprávnych návykov. Individuálny prístup bola hlavná metóda, ktorá sa vo výchovnom ústave využívala. Neskôr cez vytvorené pozitívne citové väzby prebudovávali charakter chovaniiek. (Vachalík, V., 1973)

4.5 Výchovní ústav mládeže v Modre

Výchovný ústav pre mládež v Modre začal fungovať v roku 1970 z iniciatívy riaditeľstva VÚM v Hlohovci. Cieľom výchovného ústavu bolo, aby chovanci, ktorí sa nechcú vyučiť žiadnemu remeslu v Hlohovci alebo mali na to nízke vzdelanie, boli prevychovaní manuálnou prácou, primeranou k ich duševnému zdraviu. Toto zariadenie bolo pokusné s tým, že v budúcnosti by sa mohli vytvoriť podobné zariadenia. Zariadenie po stránke verejno-prospešnej, ekonomickej a spoločenskej spĺňalo svoj účel aj keď z výchovných zariadení boli v najťažších podmienkach. Dôkazom, že výchovný ústav splnil svoj účel je, že po prepustení zo zariadenia v normálnom živote dobre pracuje, teda je s ním spokojnosť.

Pri prevýchove delikventnej mládeže, hlavne takej, kde je mentálna úroveň na veľmi nízkom stupni samotná pracovná výchova nestačí. Tu je potrebné venovať sa aj iným zložkám výchovy a na túto prácu nemalo výchovné zariadenie dobré podmienky.

Základným cieľom ústavu bolo naučiť delikventnú mládež fyzicky pracovať a pripraviť ich do života – nemali však vytvorené materiálne, ubytovacie a prevádzkové priestory a tiež ani priestory pre prácu a činnosť chovancov mimo pracovnej doby.

Aj keď bolo v zariadení veľa problémov a nedostatkov, výchovné zariadenie cieľ splnilo. Chovanci, ktorí boli prepustení sa osvedčili ako radoví robotníci a boli z nich normálni občania spoločnosti. (Vachalík, V., 1973)

4.6 Výchovný ústav mládeže vo Veľkých Levároch

Výchovný ústav začal svoju činnosť v priestoroch, ktoré slúžili ako kancelárske a tiež boli určené pre ubytovanie brigádnikov v roku 1971. Predtým, ako sa dostali do ústavu prví chovanci, bola uzavretá zmluva medzi odborom školstva a podnikom Prefa Veľké Leváre na základe nasledujúcich podmienok:

- Ku dňu 1.1. 1972 museli do zariadenia umiestniť 36 chovancov vo veku 16 až 18 rokov s tým, že v rámci pracovného zácviku budú k dispozícii záводу Veľké Leváre za účelom produktívneho pracovania pre ich národné hospodárstvo a taktiež aby sa zacvičili na profesie ako viazač armatúr, železiar a betonár. Chovanci, ktorí nemali základné vzdelanie museli navštevovať kurz robotníckej kvalifikácie (ďalej len KRK).
- Výchovný ústav sa zaviazal, že chovanci budú svedomite, riadne, osobne a hlavne zodpovedne pracovať týždenne 21 hodín pod dozorom odborných pracovníkov výlučne na denných smenách, všetok zvyšný pracovný čas venujú KRK.
- Chovanci boli v evidenčnom stave, pretože sa vzťahovali na nich platné predpisy a tiež režim rezortu školstva s ich vlastným výchovným dozorom.
- Chovanci sa mali mimo uvedených prác prevychovať a doplniť si všeobecné a odborné vzdelanie pracovali podľa pracovných úprav, ktoré boli dané zodpovednými pracovníkmi.

Odbor školstva vystavil 14.3 1973 „Listinu o zriadení domova mládeže“. V auguste sa kapacita zariadenia zvýšila na 48 chovancov - toto zvýšenie sa vykonalo na základe

veľkého nedostatku pracovných síl. Po vyše roku skonštatovali, že výchovný ústav má veľký význam, pretože chovanci vykonali veľký kus práce pre spoločnosť. Pracovná činnosť bola taktiež výhodou aj pri prevýchove, za ich snahu dostávali odmeny v podobe cukríkov, balíčkov, pomarančov atď...

V januári 1972 boli poskytnuté zariadeniu nové priestory, pretože podnik Prefa chcel rozšíriť ubytovacie a pracovné miesta, pretože chcel aby sa kapacita ústavu ešte zvýšila. (Vachalík, V., 1973).

5 KOMPARÁCIA VÝCHOVNÝCH ÚSTAVOV

Zmyslom nasledovnej komparačnej časti je porovnanie jednotlivých výchovných ústavov na Slovensku v období socializmu. Predmetom našej komparácie je porovnanie chodu a poslania výchovného ústavu.

Kladiete si otázku: *„Čo bolo v týchto výchovných ústavoch rovnaké a čo bolo odlišné?“*

V prvom rade to bolo to, že sa sem umiestňovali deti a mládež, ktorá bola trestne stíhaná - mala určitú poruchu správania a bola teda nezvládnuteľná alebo ich príchod do zariadenia ovplyvnilo domáce prostredie v ktorom žili.

Každý výchovný ústav mal svoj určitý cieľ, ktorý sa roky snažil plniť v prospech chovancov. No nie každý výchovný ústav mal rovnaký cieľ, klientov, zamestnancov či prostredie v ktorom chovanci trávili čas a tiež činnosť ktorú chovanci vykonávali.

Výchovný ústav mládeže v Trstíne

Výchovný ústav mládeže v Trstíne bol zameraný na dievčatá, ktoré boli mravne narušené (debilné), so zníženými rozumovými schopnosťami.

Hlavným cieľom tohto výchovného zariadenia bolo naučiť chovanky práci a taktiež vybudovať pozitívny vzťah k zariadeniu.

Pedagogický personál obsadili kvalitní učitelia a teda aj vyučovacie výsledky boli priemerné. V prevýchovnej činnosti to nebolo až také dobré ako pri vyučovacej z toho dôvodu, že na pracovnú pozíciu vychovávateľov sa hlásili nekvalifikovaní pracovníci. Až časom sa postupne doplnili pracovné miesta kvalifikovanými vychovávateľmi.

Prostredie v tomto zariadení nebolo vyhovujúce, pretože chovaniak bolo spočiatku veľa a nebolo dostatok miesta. Preto ich následne rozdelili na dve skupiny s tým, že jednu skupinu tvorili dievčatá s mentálnou retardáciou (tie zostali v zariadení v Trstíne) a druhú skupinu tvorili dievčatá rozumové normálne (tie boli premiestnené do VÚ v Zlatých Moravciach).

Chovanky vo výchovnom ústave v Trstíne sa mali možnosť zúčastniť na 2 roky zácviku profesie kartonáže. V tejto profesii mali možnosť nadobudnúť presnosť, rôzne zručnosti

a vytrvalosť. Neskôr túto profesiu zrušili a chovanky museli ukázať čo sa naučili priamo v praxi.

Výchovný ústav mládeže v Chalmovej

Do tohto výchovného ústavu chodili klienti, ktorí boli mentálne retardovaní, boli to klienti mužského pohlavia, ktorí potrebovali ochrannú výchovu.

Cieľom tohto výchovného ústavu bolo pomocou experimentov pripraviť mentálne retardovanú mládež do života či už po stránke rozumovej , mravnej, estetickej, telesnej alebo pracovnej.

V tomto zariadení sa počas pár rokov vystriedalo veľké množstvo vychovávateľov aj učiteľov čomu nasvedčovali hlavne podmienky, v ktorých sa nachádzali.

Prostredie, v ktorom trávili chovanci najviac času nebolo najlepšie – nebolo nijak zariadené z toho dôvodu, že chovanci tu boli maximálne od 12 do 14 mesiacov. Toto zariadenie má zaznamenanú aj útekovosť chovancov.

V tomto výchovnom zariadení mali chovanci možnosť zúčastniť sa zácviku odbornej prípravy na profesiu pomocného robotníka v stavebníctve alebo profesiu záhradníka. Boli tu pre nich vytvorené aj rôzne záujmové krúžky ako napr. hudobný, čitateľský alebo šikovných rúk.

Výchovný ústav mládeže v Zlatých Moravciach

Do výchovného ústavu v Zlatých Moravciach prichádzali klientky z výchovného ústavu mládeže v Trstíne. V tomto ústave išlo o delikventné dievčatá s normálnym intelektom.

Hlavným cieľom tohto zariadenia bolo to, aby mali dievčatá pozitívny vzťah k fyzickej práci a taktiež zlepšenie morálnych a politických vlastností. Prácou a prevýchovou sa snažili chovanky pripraviť do bežného života - pripraviť na normálny spoločenský a pracovný život podľa možností.

Vychovávateľa a učiteľa sa snažili chovanky učiť modernými spôsobmi. Keďže v ústave boli zložité podmienky, náročná práca a tiež z rôznych rodinných dôvodov – prichádzalo tým k častým zmenám personálneho obsadenia pracovníkov v ústave.

Chovanky mali možnosť vybrať si určitú profesiu (krajčírka, pletiar alebo základná robotnícka kvalifikácia) a v nej získať kvalifikáciu, keďže mali kvalifikovaných pracovníkov. Tu mali možnosť získať aj výučný list.

Výchovný ústav mládeže v Modre

Do výchovného zariadenia v Modre bola zaradená delikventná mládež s veľmi nízkou mentálnou úrovňou.

Cieľom výchovného ústavu bolo, aby chovanci, ktorí sa nechceli vyučiť žiadnemu remeslu v Hlohovci alebo mali na to nízke vzdelanie, boli prevychovaní manuálnou prácou, primeranou k ich duševnému zdraviu.

Pri prevýchove delikventnej mládeže, hlavne takej, kde je mentálna úroveň na veľmi nízkom stupni samotná pracovná výchova nestačí. Tu je potrebné venovať sa aj iným zložkám výchovy a na túto prácu nemalo výchovné zariadenie dobré podmienky.

Úteky boli zaznamenané aj v tomto ústave, no neboli to úteky z domova ale nevrátenie sa z prechádzky či dovolenky.

Výchovný ústav mládeže vo Veľkých Levároch

Výchovný ústav bol určený pre delikventných chlapcov vo veku 16 až 18 rokov.

Cieľom výchovného ústavu bolo chovancov prevychovať a doplniť im všeobecné vzdelanie a taktiež odborné vzdelanie v kurze robotníckej kvalifikácií (KRK).

Chovanci boli celý čas pod dozorom odborných pracovníkov, ktorí prihliadali na to, ako chovanci pracujú a či robia prácu správne ako majú.

Priestory v ktorých chovanci vykonávali svoju prácu, a v ktorých bývali počas dňa boli priestory bývalých kancelárií, čiže chovanci nemali až také zlé podmienky na vykonávanie svojej práce.

Výchovný ústav mládeže v Hlohovci

Výchovný ústav v Hlohovci bol jediný ústav na Slovensku do roku 1962, do ktorého boli bez rozdielov zaradení delikventní chlapci aj dievčatá od 12 rokov.

Hlavným cieľom výchovného ústavu bolo, aby sa chovanci a chovankyne po prepustení z ústavu úspešne zaradili do práce a taktiež do života spoločnosti – snažili sa vypestovať u chovancov zručnosti, schopnosť orientovať sa pri práci a pohotovosť.

Pracovníci v tomto zariadení nemali žiadne skúsenosti ani kvalifikácie, no do zariadenia chodilo často viacero majstrov, učiteľov a vychovávateľov, ktorí sa snažili o naplnenie cieľov, a vďaka ktorým mali chovanci neskôr po prepustení dobrú zaradenosť.

V tomto ústave bol pre chovancov veľmi prísny a náročný denný režim. Každý chovanec bol zaradený do jedného učebného odboru (stolár, obuvník, tkáč, záhradník), no okrem teoretického vyučovania mali aj praktický výcvik.

Prostredie v ktorom chovanci pracovali bolo prijateľné. V tomto zariadení bol každý chovanec zaopatrený šatstvom, pomôckami do školy a hygienickými potrebami.

Každý jeden výchovný ústav bol niečím zaujímavý a odlišný od ostatných. V období socializmu to nemali ústavy jednoduché, keďže v nich neboli vtedy pre chovancov ani vychovávateľov, či učiteľov najlepšie podmienky. V prvom rade by som chcela vyzdvihnúť to, že každý ústav mal svoj určitý cieľ, ktorý sa snažil počas práce s klientmi splniť a vo väčšine prípadov sa tak aj stalo. V každom jednom ústave sa snažili o prevýchovu delikventnej mládeže, či už prakticky alebo teoreticky a väčšina chovancov sa to naučila akceptovať.

6 ZÁVER

V teoretickej časti bakalárskej práce sa autorka zamerala na špeciálne výchovné zariadenia pre deti a mládež, výchovné ústavy, vzdelávanie rómov a prácu sociálneho pedagóga s rómskou rodinou. V práci sme si tieto pojmy priblížili, no okrem toho sme sa zamerali aj na výchovu detí vyžadujúcich špeciálnu starostlivosť, poruchy správania a tiež na pedagogiku psychosociálne narušenej mládeže.

V teoreticko-komparačnej časti autorka popísala jednotlivé výchovné ústavy na Slovenku (VÚ v Trstíne, VÚ v Chalmovej, VÚ v Zlatých Moravciach, VÚ v Modre, VÚ vo Veľkých Levároch, VÚ v Hlohovci) z obdobia socializmu a v nasledovnej kapitole ich komparovala a vyzdvihla podstatu výchovných ústavov.

Cieľom bakalárskej práce bolo, poukázať na obdobie socializmu, predovšetkým porovnať vyššie spomenuté výchovné ústavy zamerané hlavne na deti a mládež, pripomenúť si, aké metódy či techniky boli využívané v tomto období. Poukázať na možné kompetencie sociálneho pedagóga pri práci s rómskou mládežou a rodinou.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

BENCSIK, J. In : Egyes rendelkezések ismertetése a fiatalok bíróságáról (1913: VII. t.-c.). In: Bűnügyi szemle, roč. 4, 1915, č.3, s. 101.

BRŤKA, J. Vplyv školy a rodiny na pracovnú morálku žiakov. Bratislava. SNP 1967.

BRŮŽEK, M. 1980. Úvod k teorii kultury. Praha: Práce, 1980.

ĎURIČEKOVÁ, M. 2000. Edukácia rómskych žiakov. Prešov : Metodické centrum, 2000.

EDELSBERGER, L., 2000. Defektologický slovník. Jihočany : Nakladatelství H&H. ISBN 80-86022-76-5.

HEJDIŠ, M., 2009. in Etopédia. Pedagogika psychosociálne postihnutých. Trenčín : Spoločnosť pre sociálnu integráciu v SR. ISBN 978-80-970121-4-4.

HUŇKOVÁ, M. – VOŇKOVÁ, J. 2004. Domáci násilí v českém právu z pohledu žen. 1. Vyd. Praha : proFem, 2004. s. 137. ISBN 80-239-2106-1.

CHALOUPKA, L. - VOCILKA, M. - MOUCHA, Z. in Etopedie. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986.

KADUČÁKOVÁ, I. KAMANOVÁ, a E. MORAUČÍKOVÁ, ed., in Zdravotná a sociálna starostlivosť o človeka. Ružomberok : Pedagogická fakulta Katolíckej univerzity v Ružomberku, s. 139-159. ISBN 978-80-8084-369-4.

KOLLÁROVÁ, E., 2002. In Vývoj špeciálnopedagogickej praxe a teórie v odbore pedagogika psychosociálne narušených (etopédia). In: HORŇÁK, L., E. KOLLÁROVÁ, a O.

KOMÁRIK, E., 1998. In Pedagogika emocionálne a sociálne narušených. Bratislava : Univerzita Komenského. ISBN 80-223-1289-4.

KOUSAL, J.1888. O ústavech polepšovacích a kárných. Posel z Budče 19, 1888. číslo 47 . Str. 923-927.

KRÁL, A. 1876. In O školách kárných (Pro mravně narušenou mládež). Posel z Budče 7, 1876. Číslo 3-4. Str. 89-94.

KUJA, J. - FLODER, J. 1989. : Etopédie. Olomouc : PF UP Olomouc.

LŐRINCZ, J.: In A fiatalok büntetés-végrehajtása a XX. század első felében. In : Börtönügyi szemle, roč. 21, 2002, č. 2, s. 58.

MATUŠKA, eds. In: Dejiny špeciálnej pedagogiky. Prešov : PU v Prešove, PF. ISBN 80-8068-122-8.

MAJZLANOVÁ, K., 1998. In Poruchy správania u detí predškolského veku. Bratislava : Humanitas. ISBN 80-967890-4-X.

MAREK LUKÁČ Rómovia a vzdelanie. Sociálne a edukačné kontexty, 2015. ISBN 978-80-555-1243-3.

PALGUTA, V. In Fiatalok és a büntetőnovella. In: Jogtörténeti szemle, roč. 30, 2016, č. 1, s. 64.

POŠVÁŘ, J. 1923. in Americké výchovné ústavy pro dospívající mládež (polepšovny). Péče o mládež 2. 1923. Číslo 8. Str. 278-279.

SELICKÁ, D. 2009. Sociálna pedagogika ako životná pomoc pre rómsku rodinu. Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Fakulta sociálnych vied a zdravotníctva, 2009. 121s, ISBN 978-80-8094-618-0.

SOVÁK, M., 1972. Nárys speciální pedagogiky. Vydání 1. Praha : SPN.

STÁRKOVÁ, L., J. ADAMOVÁ, M. HUTYROVÁ, a I. ELZNEROVÁ, 2001. Když se řekne: Dítě s poruchami chování. Olomouc : Statutární město Olomouc.

Stratégia Slovenskej republiky pre integráciu Rómov do roku 2020, 2011. [online]. Bratislava: Úrad Vlády Slovenskej republiky. 118 s. [cit. 2014-07-29]. Dostupné z: <http://www.romovia.vlada.gov.sk/data/files/8477.pdf>.

SZABÓ, I. 2001. Vzdelanie Rómskeho etnika. In: Rosinský (edit.): Vzdelávanie Rómov dnes a zajtra. Nitra : PF UKF, 2001.

ŠKOVIERA, A., 2004. Emocionálne a sociálne narušené dieťa a jeho inštitucionálna výchova. 2 prepracované vyd. Bratislava : MPC Bratislava. ISBN 80-8052-208-1.

ŠKOVIERA, A., 2011. Prevýchova. Úvod do teórie a praxe. Bratislava : FICE – Národná sekcia v SR. ISBN 978-80-969-2534-6.

ŠPILÁČKOVÁ, Marie, 2016. Česká sociální práce v letech 1968–1989. Ostrava : Fakulta sociálních studií. ISBN 978-80-7464-838-0.

ŠUHAJDOVÁ, I.: Sociálna starostlivosť o deti, mládež a rodinu In: Pedagogické myslenie, školstvo a vzdelávanie na Slovensku v rokoch 1945-1989. Trnava : Typi Universitatis Tyrnaviensis, spoločné pracovisko Trnavskej univerzity v Trnave a VEDY, vydavateľstva Slovenskej akadémie vied, 2019. ISBN 978-80-568- 0369-1. s. 399-421.

TISOVIČOVÁ, A., 1989. Základné kategórie a pojmy v etopédii. In: Paedagogica specialis XVII. Zborník Pedagogickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave. Bratislava : SPN. s. 69-73.

TISOVIČOVÁ, A., 2003. Príprava odborníkov pre výchovu a vzdelávanie psychosociálne narušených. In: A. VANČOVÁ, a M. HABŠUDOVÁ, eds. Príprava pedagógov pre deti so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami na prahu nového milénia. Zborník príspevkov z odborného seminára s medzinárodnou účasťou. Bratislava : Pedagogická fakulta UK v Bratislave, Sapientia s. r. o., ISBN 80-968797-5-8.

TISOVIČOVÁ, A., 2004. Psychosociálne narušený jednotlivec a poruchy správania. In: Auxilium Sociale. Wsparcie społeczne. Katowice, Warszawa: Nr 3/4 (27/28) TISOVIČOVÁ, A., 2007a. Poruchy správania a ich klasifikácia. Ružomberok : Pedagogická fakulta Katolíckej univerzity v Ružomberku. ISBN 978-80-8084-161-4.

TISOVIČOVÁ, A., 2007b. Diskutujme o špeciálnopedagogickej terminológii. In: Paedagogica specialis XXIII. Zborník Pedagogickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave. Bratislava : PF UK v Bratislave. s. 181-188. ISBN 978-80-223- 2387-1.

TISOVIČOVÁ, A., 2008. Transformácia reedukačných domovov – áno, alebo nie? In: H.

VACHALÍK, V. Eliminovanie delikventných foriem správania mladistvých. OZ Naša rodina , Trenčín – Zlatovce. Fakulta sociálnych štúdií VŠ Danubius, Sládkovičovo – Katedra pedagogických disciplín, SpoSolntE, Trenčín 2020 – ISBN 978-80-89533-29-9.

VACHALÍK, V., MEDO, PÁSTVY, PAČES, 1973. - Sedemdesiat rokov výchovného ústavu pre mládež v Hlohovci. Výchovný ústav pre mládež v Hlohovci.

VAŠEK, Š., 2003. Základy špeciálnej pedagogiky. Bratislava : Sapientia. ISBN 80- 968797-0-7.

VÁGNEROVÁ, M., 1999. Vývojová psychologie. Praha : Karolinum. ISBN 8071848034.

VOJTOVÁ, V., 2004. Kapitoly z etopedie 1. Přístupy k poruchám emocí a chování v současnosti. 1. vyd. Brno : MU. ISBN 80-210-532.

ZÁFER - ZLATNÍČAN, Ján. Storočnica výchovných ústavov na Slovensku. In: *Pedagogické rozhľady* 3/2002, s. 32 - 33 a 4/2002, s. 26 – 28. Dostupné na internete: [www.http://rozhlady.pedagog.sk/cisla/pr4-2002.pdf](http://rozhlady.pedagog.sk/cisla/pr4-2002.pdf).

ZELINA, M., 2004. Teórie výchovy alebo hľadanie dobra. Bratislava : SPN – Mladé letá, s. r. o., ISBN 80-10-00456-1.

ŽOLNOVÁ, J., Základy pedagogiky psychosociálne narušených. Vydavateľstvo Prešovskej univerzity v Prešove, 2013. ISBN 978-80-555-0842-9.

Zákony:

Zákon č. 95/1948 Sb. - Zákon o základní úpravě jednotného školství (školský zákon).

Ústavní zákon č. 100/1960 Sb. (1960). Ústava Československé socialistické republiky. [online]. [cit.2018-05-08]. Dostupné na internete: http://www.totalita.cz/txt/txt_zakon_1960-100.pdf.

Zákon o rodine č. 94/1963 Sb. (1963). [online]. [cit. 2018-05-07]. Dostupné na internete: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1963/94/19920701.html>.

Zákon č. 59/1964 Zb.z. o úlohách národných výborov pri starostlivosti o deti (1964). [online]. [cit. 2018-05-07]. Dostupné na internete: https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1964/59/vyhlasene_znenie.html.

Zákon č. 99/1971 Zb. ktorým sa mení vládne nariadenie č. 59/1964 o úlohách národných výborov pri starostlivosti o deti. (1971). [online]. [cit. 2018-05-07]. Dostupné na internete: https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1971/99/vyhlasene_znenie.html.

Zákon č. 121/1975 o sociálnom zabezpečení. (1975). [online]. [cit. 2018-05-07]. Dostupné na internete: <https://www.slovlex.sk/pravnepredpisy/SK/ZZ/1975/121/19820701.html>.

Zákon 245/2008Z.z. (o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov) § 120.

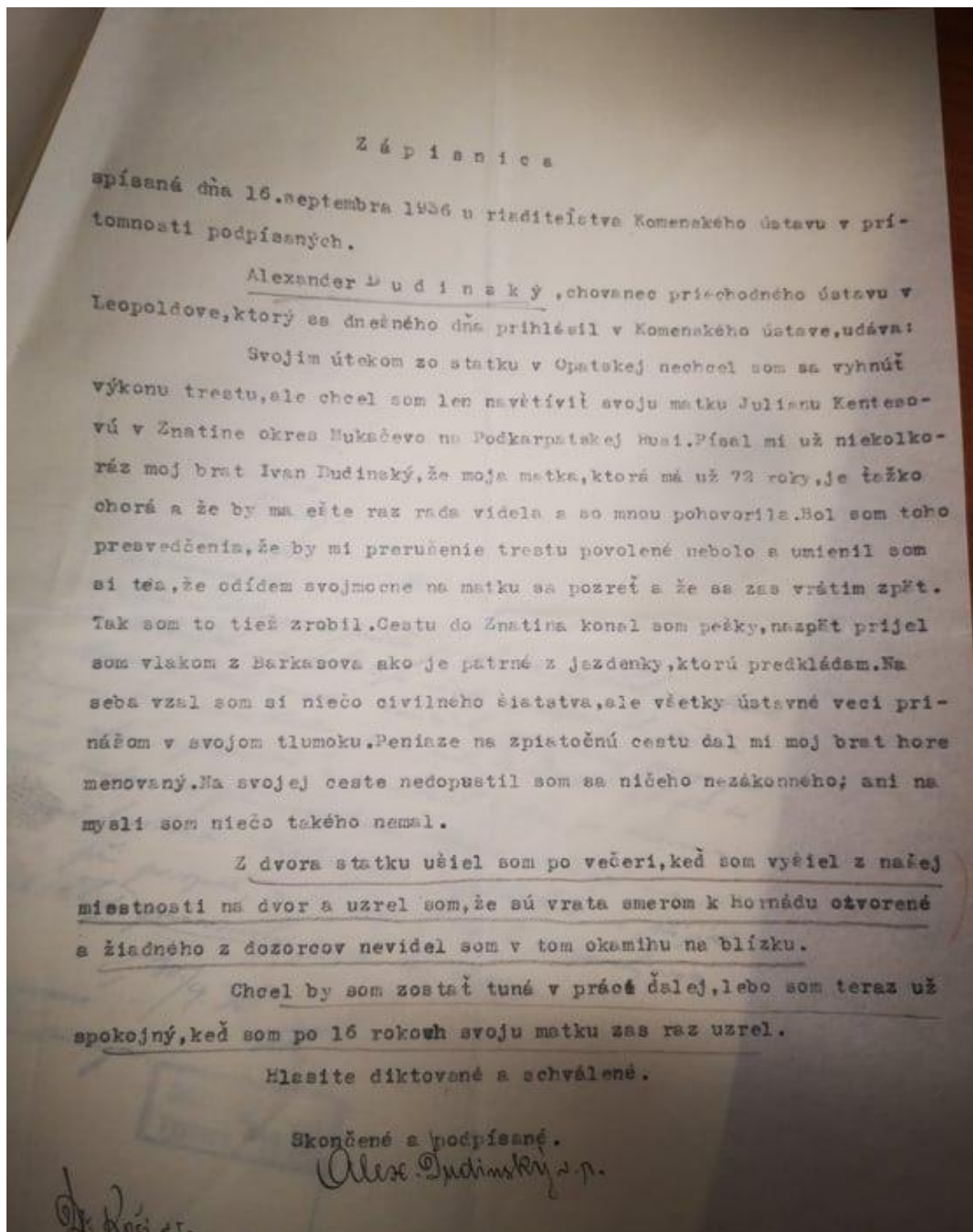
Zákon 245/2008Z.z. (o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov)§ 121.

Zákon 245/2008Z.z. (o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov)§ 122.

Zákon 245/2008Z.z. (o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov)§ 123.

PRÍLOHY

Zápisnica chovanca – Alexandra Dudinského



Vysvedčenie - rok 1949

O d p i s !

VELITELSTVO KOMENSKÉHO ÚSTAVU V KOŠICIACH.

Číslo Prez.: 193/8/49.

V Y S V E D Č E N Í .

Pomocný podstrážmajster SVS . Peter S V E T L Í K
 narodený . 30. júna 1923 v Bereckseku
 okres . Hlohovec navštevoval školu pre čakateľov
 Sboru väzenskej stráže, zriadenú úpravou Povereníctva spra-
 vodlivosti v Bratislave z 13. novembra 1948, č. 50.506/1948 -
 IV/19 a podľa § 1 ods. 2 úpravy Povereníctva spravodlivosti
 v Bratislave z 30. októbra 1948, č. 50.274/1948-IV/19 pri Ko-
 menského ústave v Košiciach a skončil ju s prospechom
 veľmi dobrým.

Celkové poradie z 20. frekventantov:
 tretí.

Košice 30. marca 1949.

..... Dr. Fr. Setzke, v. r.
 veliteľ školy a predseda skus. komisie.

Fr. Sura, v. r. St. Kobulský, v. r. J. Švec, v. r.
 člen skúšob. komisie člen skus. komisie člen skus. komisie

Lad. Behuš, v. r. Dr. Ahlers, v. r. A. Ligoš, v. r.
 člen skus. komisie. člen skus. komisie. člen skus. komisie.

Stupnica známok:	veľmi dobrý ¹	dobrý ²	ostatočný ³	nedostatočný ⁴
------------------	--------------------------	--------------------	------------------------	---------------------------

1949